

Бондюк Т.,
студентка ННІ педагогіки
Науковий керівник – О. А. Гордієнко,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри лінгвометодики та культури фахової мови
Житомирського державного університету імені Івана Франка

Організація самостійної роботи учнів на уроках української мови в 3-4 класах

Сучасні соціально-політичні умови вимагають навчати кожного учня самостійно поповнювати свої знання, вибирати в потоці інформації головне, виявляти творчий підхід до розв'язання навчально-пізнавальних та інтелектуальних завдань [1; 40 – 44]. Отже, формування самостійності учня, перетворення його на суб'єкт навчальної діяльності стало потребою часу [4; 58]. Тому до найважливіших практичних проблем вчительської праці належить широке коло питань організації самостійної роботи молодших школярів, зокрема, на уроках української мови в 3 – 4 класах. Результатом правильної організації самостійної роботи учнів стає формування в молодших школярів здатності творчо мислити, з одного боку, і прагнення до активної діяльності – з іншого.

У педагогічній та психологічній науках немає єдиного підходу до визначення понять самостійної роботи та самостійності дітей. Аналіз опублікованих праць та конкретної практики навчання в школі свідчать, що дидакти-методисти та вчителі-практики розкривають сутність поняття самостійної роботи через опис шляхів керівництва її виконанням і форм організації навчальних занять.

У нашому дослідженні ми спиралися на праці таких учених: О.Я. Савченко, П.І. Підкасистий, В.К. Буряк, Л.В. Жарова, Б.П. Йосипов. У працях провідних учених самостійна робота розглядається як джерело здобуття знань; вона стимулює інтенсивність розумової роботи, активізує увагу та сприяє підвищенню рівня якості засвоювання знань, їх розширенню й

поглибленню. Дослідженнями вчених встановлено, що самостійність школярів є однією з найважливіших умов їх успішності, навчання та розвитку. Проте, незважаючи на велику кількість публікацій з окресленої проблеми, зазначені дослідження не вичерпують усіх аспектів багатогранної проблеми організації самостійної роботи молодших школярів. Практика переконує, що рівень сформованості самостійності учнів початкових класів залишається низьким.

Однією з умов успіху правильній організації самостійної роботи школярів є їх висока пізнавальна активність. Ефективне засвоєння знань передбачає таку діяльність учнів, за якої навчальний матеріал стає предметом активних розумових і практичних дій кожної дитини [1; 40 – 44].

Самостійна робота молодших школярів буде ефективною завдяки застосуванню в навчанні різноманітних пізнавальних завдань. Вона сприяє розширенню світогляду учнів, забезпечує міцне засвоєння знань, озброює їх практичними вміннями, навчає творчо застосовувати свої знання; є основним чинником активізації розумової діяльності. Цілеспрямований розвиток самостійності суттєво підвищує міцність та якість знань учнів, сприяє свідомому засвоєнню знань, розвиває прийоми та властивості мислення, створює необхідні умови для розвитку в учнів творчого мислення, формування в них інтелектуальних здібностей [2; 49 – 51].

Самостійна робота на уроці української мови – органічна частина навчального процесу. Тому методика її проведення визначається змістом теми та рівнем підготовленості учнів. Одним із шляхів залучення самостійної роботи учнів на уроках вважаємо сучасний текстоцентричний підхід до вивчення української мови. Використання текстоцентричного підходу під час навчання української мови сприяє формуванню системного уявлення та сприйняття мови, усвідомлення орфографічних та пунктуаційних норм не як абстрактних, надлишкових наукових категорій, а таких, що безпосередньо пов'язані з живою природою мови, зумовлені нею та виконують регулятивну функцію. У когнітивній методиці навчання української мови зазначено, що текст для вчителя – це засіб формування ціннісних орієнтацій, комунікативної,

лінгвістичної, культурологічної (українознавчої) компетентностей учнів, для школярів текст – джерело інформації, об'єкт розуміння та вивчення. Тобто ефективність застосування текстоцентричного підходу полягає в тому, що вчитель на уроці може якнайтісніше пов'язати навчання і виховання, використовуючи багатство рідного слова. На доцільно дібраному невеликому текстовому матеріалі учні виконують значну кількість різноманітних видів діяльності та відповідних навчальних дій, що сприяє розв'язанню комплексу навчальних завдань, розвитку інтелектуальних і практичних здібностей і вмінь за економних витрат урочного часу та сил учнів [6; 221].

Плануючи самотійну роботу, вчитель має: 1). Визначити її місце в структурі уроку. 2). Ознайомити учнів з вимогами до них на певному рівні оволодіння матеріалом. 3) Передбачити складності, які можуть виникнути під час роботи у різних групах дітей. 4). Правильно визначати зміст і обсяг завдань; форму їх подачі; тривалість самотійної роботи. 5) Дібрати дидактичний матеріал для самотійної роботи. 6). Знайти раціональний спосіб перевірки роботи [3; 65].

Під час проведення уроків української мови для максимального розвитку самостійності учнів доцільно застосовувати вправи на класифікацію і узагальнення, підведення видових понять під родові і навпаки, зіставлення і протиставлення, словниково-логічні вправи [5; 220 – 222].

Наведемо приклади вправ, які ми використовували під час педагогічної практики для самотійної роботи учнів на уроках рідної мови.

Вид вправи	Приклад
1. Визначення ознак предметів за кольором, розміром, матеріалом, смаком, запахом.	<i>Яке яблуко? (червоне, жовте, велике, стигле); Яка ручка? (довга, пластикова, синя).</i>
2. Добір видових назв до родової.	<i>Посуд (глечик, підставка, сільничка, тарілка). Квіти (ромашка, лілія, троянда, фіалка)</i>
3. Добір родової назви	<i>Смородина, ожина, калина ... (кущі); береза, дуб,</i>

до ряду видових.	<i>ялинка ... (дерева).</i>
Розподіл видових назв між двома родовими.	<i>Тварини: (корова, білка, свиня, ведмідь, бобер, лось, олень, собака, кіт). Свійські....(корова, свиня, собака, кіт). Дикі...(білка, ведмідь, бобер, лось, олень).</i>
Вилучення зайвого предмета з ряду однорідних.	<i>Лінійка, ручка, книжка, <u>парта</u>. (Назва меблів, а не шкільного приладдя.) Житомир, Харків, Львів, <u>Україна</u>. (Назва країни, а не міста.)</i>
Добір простого логічного визначення до назв предметів.	<i>Кит – ... (тварина, що живе в морі). Нагідки - ... (лікарська рослина).</i>
Логічне доповнення на основі протиставлень.	<i>Кавун солодкий, а лимон ... (кислий). Літо тепле, а зима ... (холодна).</i>
Визначення предмета за його ознаками.	<i>Стигле, солодке, червоне ... (яблуко). Найрідніша, любляча, кохана ... (мама).</i>
Визначення предмета за його діями.	<i>Співає, цвірінькає, літає ... (горобець). Грається, спить, муркоче ... (котик).</i>

Для розвитку самостійності учнів 3 – 4 класів доречними є словниково-стилістичні вправи: уточнення значення слів; робота з синонімами, антонімами, багатозначними словами; аналіз засобів виразності мови (на елементарному рівні) [2; 49 – 51].

Отже, ефективним засобом успішного формування самостійності молодших школярів, бажання та вміння працювати самостійно може виступити раціональне поєднання репродуктивної і продуктивної видів діяльності, різноманітні засоби керування пошуковою діяльністю молодших школярів на різних етапах навчання.

Список використаних джерел та літератури

1. Базелюк І.І. Організація групової самостійної роботи учнів на етапі засвоєння нових знань // Початкова школа. – 2008. – № 6. – С. 40 – 44.

2. Буряк В.К. Самостійна робота як вид навчальної діяльності школяра. // Рідна школа. – 2011. – № 9. – С. 49 – 51
3. Ватаманюк Г. В. Інтелектуальна гра як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності старших дошкільників та молодших школярів // Початкова школа. – 2008. – № 6. – С. 65.
4. Ігнатенко Г.В. Умови підвищення розвитку самостійності школярів на уроках української мови // Оновлення змісту форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Рівне: РДГУ, 2012. – Вип. 39. – С. 58.
5. Методика викладання української мови: Навч. посібник / С. І. Дорошенко, М. С. Вашуленко, О. І. Мельничайко та ін.; За ред. С. І. Дорошенка. – 2-е вид., перероб. і допов. – К.: Вища шк., 2002. – С. 220 – 222.
6. Пентилюк М.І. Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики: збірник статей / М. І. Пентилюк – К. : Ленвіт, 2011. –256 с.